

ANDRÁS HANGA

AZ ETNIKAI IDENTITÁS MINT ARCULAT SZEREPE A ROMÁNIAI NÉPSZÁMLÁLÁSOK TÜKRÉBEN

Az Európai Unió országaiban – így Romániában is – népszámlálást tartottak volna 2021-ben, a koronavírus járvány következtében azonban egy évvel elhalasztották. A romániai magyarok számára minden népszámlálás a megmaradásukért, a kisebbségi jogaik biztosításáért folytatott szimbolikus küzdelemként is reprezentálódik, a romániai magyar politikai pártok ennek érdekében népszámlálási kampányokat is tartanak. Az elhalasztott népszámlálás számos újdonsággal bír, a romániai magyar pártok bizakodóak a kisebbségek számát illetően. Románián belül a székelyföldi régió felértékelődése zajlik¹, a régióban többen élnek a magyar anyanyelvűek. A tanulmányban miután röviden ismertetem, hogy kutatási terepként mit tekintek Székelyföldnek, áttekintem a rendszerváltás utáni három népszámlálás diskurzusát (az *arculat-mentés*, az *utánfutó-hatás* és a *társadalmi megítélés* elmélete mentén) és eredményeit, valamint szintén röviden ismertetem a 2022-re halasztott népszámlálás eddig ismert legfontosabb tudnivalóit, a rendelkezésre álló előrejelzéseket.

Székelyföld

Székelyföld – latinul Terra Siculorum, románul Ținutul Secuiesc, ritkábban Secuimea, „Har-Cov” vagy așa-zisul „Ținut Secuiesc”, németül Szeklerland, angolul Szekelyland – Erdély egyik történeti-néprajzi tájegysége, amely a Keleti-Kárpátok és az Erdélyi-medence találkozásánál található. A történelmi Székelyföld mint közigazgatási egység 1400-tól az 1876-os megyerendezésig öt történelmi székely széket foglalt magában: Udvarhelyszék, Csíkszék, Háromszék (a 16. század végéig: Sepsiszek, Orbaiszek és Kézdiszek), Marosszék és Aranyosszék.² A mai értelemben vett Székelyföld azonban már nem tartalmazza Aranyosszéket, ugyanakkor magában foglalja a korábban ide nem

¹ Kiss Tamás: A 2011-es romániai népszámlálás tanulságai és következményei, *Pro Minoritate*, 2012/ ősz, 9–26. p.

² SZÁDECZKY-KARDOSS Lajos: *A székely székek*, Magyar Elektronikus Könyvtár, 1986, 133–150. p., <<http://mek.niif.hu/04900/04920/html/mhodonerdely0010.html>> (letöltve: 2019. 09. 29.).

tartozó Maroshévizet és környékét. Jelenleg 1968-as területi-közigazgatási átszervezés után kialakított megyék területén helyezkedik el: Hargita, Kovászna és Maros megye (18 várost – ebből 7 municípium, megyei jogú város – és 134 községet foglal magában). Területe mintegy 12 000 km², ahol etnikai többségben (egy tömbben) élnek magyarok, székelyek.³ A továbbiakban ezen területi besorolás szerint értelmezem Székelyföldet.

Népszámlálás és etnikai identitás

Az Egyesült Nemzetek Szervezete az 1950-es évek óta rendszeresen kiadja az országok demográfiai évkönyveit, az adatokat 1995-től az ENSZ Statisztikai Osztálya listázza.⁴ A népszámlálási adatok gyümölcsöző forrást jelenthetnek azoknak a kutatóknak, akik az etnikai identitás dinamikájával kapcsolatban végeznek kutatásokat. A népszámlálások során nyert kvantitatív adatoknak az etnikum és a nacionalizmus tanulmányozására való felhasználása azonban számos vitát generált,⁵ az etnikai sokféleségre vonatkozóan az etno-nyelvi frakcionálási indexen keresztül történő elemzést számos tudós kritizálta, túlságosan leegyszerűsíti ugyanis az etnikai sokféleség okainak és következményeinek a megértését. Mindezek ellenére továbbra is sok kvantitatív kutatás a népszámlálási adatokra támaszkodik, egyes állami népszámlálások csupán az alkotmányosan elismert etnikai kategóriákra korlátozódnak, sőt világszerte minden harmadik ország még csak nem is rögzíti az állampolgárok etnikai identitását, az anyanyelvre vonatkozóan azonban gyűjtenek adatokat.⁶ Az ENSZ Statisztikai Osztálya 2008-ban javasolta, hogy a népszámlálások során olyan kérdések kerüljenek feltüntetésre a kérdőíveken, amelyek az etnikum többdimenziós jellegét képesek mérni, erre vonatkozó gyakorlatot nem sikerült még azonosítani, azonban fokozatosan ebbe az irányba haladó példát lehet találni, például az Amerikai Egyesült Államokban az állampolgároknak

³ ELEKES Tibor: Székelyföld közigazgatás-földrajzi változásai a 13. századtól napjainkig, *Földrajzi Közlemények*, 135., 2011/4., 415–429. p.

⁴ BOCHSLER, Daniel – GREEN, Elliott – JENNE, Erin – MYLONAS, Harris – WIMMER, Andreas: Exchange on the quantitative measurement of ethnic and national identity, *Nations and Nationalism*, 2021/27, 22–40. p.

⁵ L.: BROWN, Graham – LANGER, Armin: Conceptualizing and measuring ethnicity, *Oxford Development Studies*, 38, 2010/4, 411–436. p.; ASPINALL, Peter J.: Answer formats in British census and survey ethnicity questions: Does open response better capture 'super-diversity'?, *Sociology*, 46, 2012/2, 354–364. p.

⁶ BOCHSLER, Daniel – SCHLÄPFER, Basil: An indirect approach to map ethnic identities in post-conflict societies, *Ethnopolitics*, 15, 2016/5, 467–486. p.

lehetőségük van arra, hogy (ön)azonosságukat több kategóriával is jelöljék.⁷ A népszámlálások során az etnikumra vonatkozó adatokat az adott állam nemzetépítő stratégiájának alkotóelemeként értelmezhetjük, amelynek során a sokféleség kezelését a kormányzást megkönnyítő kategóriákba való rendszerezéssel igyekeznek megoldani.⁸

Politikai diskurzusok

Előre kell bocsátanom, hogy a népszámlálások során a magyar, a székely és a csángó mint etnikai besorolás külön kóddal rendelkezik, ugyanakkor a fellelhető adatokban azok, akik székely vagy csángó etnikumúnak vallották magukat, a székely megyéket tekintve is elenyésző számúak. Ennek oka, hogy a népszámlálásokat megelőzően a magyar érdekeltségű politikai pártok amellett foglaltak állást, minél többen vallják magukat a magyar nemzethez tartozónak, ezáltal a Romániában élő magyarok minél hangsúlyosabban jelenjenek meg, nehogy a csángókhoz hasonlóan leválasszák a magukat magyar nemzetiségűnek vallók csoportjáról. Ezért a székely és a csángó bár statisztikai kategóriaként léteznek, a tanulmány szempontjából mint statisztikai kategóriát nem dolgozom fel. Az adatok a Nemzeti Statisztikai Hivatal (Institutul Național de Statistică) honlapjáról származnak. A társadalmi valóság reprezentálása és alakítása során a népszámlálási adatok összefüggésben vannak az intézmények – különösen a politika, illetve Székelyföldön az egyház – színterén folyó küzdelmekkel. Ebből kifolyólag nem tekinthetjük a népszámlálásokat egy általános adatgyűjtési technikának.^{9,10} A nemzeti kisebbségek számára ugyanakkor a népszámlálás mást jelent, mint az államalkotó többség számára, előbbiek ugyanis az eseményt politikai kampányhoz hasonlíthatóként fogják fel, amelynek tétje a nemzeti kisebbség megmaradása és számbéli erőssége. Mindez az etnikailag megosztott társadalmakban igen jellemző.¹¹ Amennyiben a nemzeti kisebbségek népszámláláskori etnikai identitását ar-

⁷ LEE, Taeku: Between social theory and social science practice. Toward a new approach to the survey measurement of race, In: ABDELAL, R. – HERRERA, Y. M. – JOHNSTON, A. I. – McDERMOTT, R. (eds.): *Measuring identity*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009, 113–144. p.

⁸ MYLONAS, Harris: Methodological problems in the study of nation-building: Behaviorism and historicist solutions in political science, *Social Science Quarterly*, 96, 2015/3, 740–758. p.

⁹ KERZER, David I. – AREL, Dominique (ed.): *Census and Identity. The Politics of Race, Ethnicity and Language in National Censuses*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, 210. p.

¹⁰ KISS Tamás: A „magyarságtól” a „romániai magyar társadalomig”. Az erdélyi társadalomkutatás és változó témakonstrukciói a népesedéssel foglalkozó szövegek alapján, *Erdélyi társadalom*, IV. évf., 2006/2. szám, 135–164. p.

¹¹ HOROWITZ, Donald: Ethnic Identity, In: GLAZER, Nathan – MOYNIHAN, Daniel P. (eds.): *Ethnicity: Theory and Experience*, Harvard University Press, Cambridge, 1975, 111–140. p.

culatként fogjuk fel, akkor a népszámlálási kampányokra tekinthetünk úgy, mint arculatmentésre. Az arculat ebben az esetben a kisebbségnek a többség számára megjelenített identitása, akik szeretnék, hogy magyarként, szászként stb. lássák őket a többségi nemzet tagjai és úgy is viszonyuljanak hozzájuk. A nemzeti kisebbségek számára az arculatképzés folyamatos, Ting-Toomey szerint ez nem más, mint azok a tipikus verbális és nonverbális üzenetek, amelyek „segítségével fenntartjuk, illetve visszaállítjuk mások rólunk kialakított képét, orvosoljuk az arculatunkat ért támadásokat, illetve megőrizzük arculatunk méltóságát.”¹² A következőkben tekintsük át a kisebbség identitása szempontjából az arculatképzés legfontosabb részeit: 1) az adott kultúra ismerete (fontos ismerni a többség és a kisebbség tulajdonságainak különbségeit), 2) tudatosság (az adott csoport tisztában van saját feltételezéseivel, nézőpontjával, hozzáállásával és figyelembe veszi a másik csoport nézőpontját, értelmezéseit), 3) interakciós képesség (az adott helyzetnek megfelelő, célra-vezető kommunikáció: pl. előítélet nélküli meghallgatás, hibáztatás elkerülése, elismerés stb.). Ezeknek a részeknek az alkalmazása segíthet a kisebbség és a többség békés együttélésének megteremtésében és fenntartásában. A népszámlálási kampányok során mutatott arculat a számbéli erősséget reprezentálja, amelynek birtokában a kisebbségeknek lehetőségük nyílik kisebbségi jogaiknak az érvényesítéséhez és ezáltal megmaradásukhoz. A népszámlálási kampányok során leginkább a meggyőzés módszerét alkalmazzák, a referenciacsoportok (vagyis azok, akik a kisebbségi csoporthoz tartozás alapján határozzák meg etnikai identitásukat) képesek befolyásolni az egyéneket. Sherif szerint „az emberek észlelését drámai módon befolyásolja a csoport összetétele”¹³. A személyes bevonódás fontos, hiszen ha az egyénben tudatosul, hogy a népszámlálás során adott válasza milyen mértékű jelentőséggel bír további életére, akkor mérlegeli válaszát. Amennyiben a székely és a magyar etnikum/anyanyelv választása körüli problémát vesszük górcső alá, akkor ebben az esetben felléphet az *utánfutó-hatás*¹⁴, ugyanis az emberek szeretnek a győztes csapathoz tartozni, ezért pedig a népszámlálás során hajlamosabbak a magyart választani szemben a helyi, regionális változókkal. Ugyanakkor azok, akik határozott véleménnyel vannak székely etnikai identitásukról, nem befolyásolhatók ilyen formában. A *társadalmi megítélés* elmélete szerint azonban „ha egy új üzenetet úgy ítélünk meg, hogy az az elfogadási sávunkba esik, akkor annak megfelelően formáljuk saját attitűdünket, hogy az üzenet il-

¹² GRIFFIN, Em: Az arculatmentés elmélete (Stella Ting-Toomey), In: Uő. (szerk.): *Bevezetés a kommunikációelméletbe*, Harmat Kiadó, Budapest, 2003, 413–427. p., 415. p.

¹³ Uő.: A társadalmi megítélés elmélete (Muzafer Sherif), In: Uő. (szerk.): *i.m.*, 185–195. p., 186. p.

¹⁴ LAZARSFELD, Paul – BERELSON, Bernard – GAUDET, Hazel: *The People's Choice*, Duell, Sloan and Pearce, New York, 1944, 224. p.

leszkedjen hozzá”¹⁵. Természetesen nem arról van szó, hogy aki nem magyar, az vallja magát magyarnak, hanem arról, hogy az egyének bátran merjék felvállalni etnikai identitásukat és a létszámbeli arány megtartása érdekében ne helyi identitásokat valljanak be a kérdőíveken. Ebben a terjedelemben nem vállalkozhatok a népszámlálások körüli diskurzusok részletes elemzésére, mindössze annyit tehetek, hogy röviden ismertetem azokat a fordulatokat, amelyek a romániai népszámlálások körül kialakultak.

Az 1992-es népszámlálás

Ez volt a rendszerváltás utáni első népszámlálás, így annak diskurzív terével kicsit részletesebben foglalkozom, de nem elemzem sem politikai, sem történeti szempontból, csupán a romániai politikai mező eszközeit és hangulatát mutatom be röviden. Az erdélyi magyar egyházak társadalomban betöltött szerepét mutatja, hogy 1992. január 4-én kelt ökumenikus felhívásukban kérték a híveket, legyenek nagyon körültekintőek és pontosan töltsék ki vagy diktálják be adataikat a népszámlálási ívre.¹⁶ A Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) Országos Elnöksége táviratban fordult a 199-es sz. Központi Nép- és Lakásszámláló Bizottsághoz kérve a népszámlálási íven szereplő anyanyelvi rovatból a székely nyelv törlését, arra hivatkozva, hogy a székely, mint nyelv nem létezik, alapvető hiba lenne a székely nyelv elkülönítése a magyartól. További problémaként említi és módosítást kér az RMDSZ arra vonatkozóan, hogy az anyanyelv és nemzetiség rovatok kódolását nem a népszámláló biztos végzi, hanem valaki más és ez bizalmatlanságot idéz elő.¹⁷ Az anyanyelv mellett a nemzetiség változatait is problémának vélték, Nits Árpád újságíró a népszámlálással kapcsolatban az Országos Statisztikai Bizottság alelnökétől, Alexandru Radoceától kérdezte meg, hogy miért szerepel külön nemzetiségként az íven a székely, a sváb és a szász? Az alelnök az egygyel korábbi 1977-es népszámlálásra hivatkozott, amikor néhányan székelynek vallották magukat, valamint arra, hogy az ország bizonyos térségeiben vannak olyan helységnevek, amelyek tartalmazzák a székely jelzőt. Felmerült továbbá az a kérdés is, hogy mit tegyen a családfő, ha az anyanyelvet és a nemzetiséget a számlálóbiztos ceruzával írja be, a szakember szerint abban az esetben meg kell tagadni a kérdőív aláírását.¹⁸ Ugyancsak a január 4-i számban Hölsz-

¹⁵ Ezek az üzenetek tulajdonképpen a népszámlálási kampányok választott szlogenjei. L.: GRIFFIN: A társadalmi megítélés elmélete..., In: Uő.: *i.m.*, 185–195. p., 191. p.

¹⁶ SZ.N.: A romániai magyar egyházak felhívása a népszámlálás ügyében, *Romániai Magyar Szó*, 1992. január 7., <<http://digiteka.ro/readme/285/67554/1>> (letöltve: 2021. 04. 24.).

¹⁷ SZ.N.: Az RMDSZ Országos Elnökségének távirata az 199-es Központi Nép- és Lakásszámláló Bizottsághoz, *Romániai Magyar Szó*, 1992. január 4–5., <<http://digiteka.ro/readme/285/67553/1>> (letöltve: 2021. 04. 24.).

¹⁸ NITS ÁRPÁD: Korrekt társadalomhoz korrekt népszámlálási adatokat, *Romániai Magyar Szó*, 1992. január 4–5., <<http://digiteka.ro/readme/285/67553/1>> (letöltve: 2021. 04. 24.).

ky Gábor arra biztatott minden olvasót, hogy vallják magukat magyarnak, annak ellenére, hogy a népszámlálási íven külön szerepel a magyar, a székely és a csángó megnevezés.¹⁹ Január 6-án Tőkés László református lelkész a Magyar Televízióban hívta fel a nemzetközi közvélemény figyelmét a romániai népszámlálás veszélyeire a nemzeti kisebbségekre nézve. Elmondása szerint diszkriminatív jelleggel, a Ceaușescu idejében alkalmazott módszerek folytatásával próbálják a népszámlálási eredményeket manipulálni, amelyek nem tekinthetők a legobjektívebb és legbiztosabb eredményeknek, mivel „nemzeti feladatként fogják fel, hogy kimutassák, itt egy román ortodox nemzettel van dolgunk, és elhanyagolható a kisebbségek jelenléte”²⁰.

A következőkben két példát hozok: az egyik a csángók megtévesztéséről, a másik pedig a román sajtó általi manipulációról szól. Január 7-én Perka Margit (Perca G. Margareta) szabófalvi lakos népszámlálási biztosként nyílt levelében tiltakozott a közösség megtévesztése ellen: elmondása szerint ugyanis a jászvásári római katolikus püspökség és a szabófalvi pap többször felhívta a híveket, hogy nemzetiségükben feltétlenül románnak, vallásukban pedig római katolikusnak mondják magukat. Utasításaikat azzal igyekeztek alátámasztani, hogy a római katolikus fogalom a román szóból ered. Azokat pedig, akik ellenszegülnének az utasításnak a csángók 1940-ben felmerült kitelepítési fenyegetésére emlékeztették.²¹ Ezzel szemben a *România Liberă* című román ellenzéki lap az első oldalán közölte, hogy olyan információkkal rendelkezik, hogy a Hargita megyei számlálóbiztosok utasítást kaptak a nemzetiségi és anyanyelvi rovatok ceruzával való kitöltésére²² – miközben pár nappal előtte pont a *Romániai Magyar Szó*-ban jelent meg Alexandru Radocea ceruzával való kitöltésről szóló megjegyzése. Január 10-én az RMDSZ Országos Elnöksége is nyilatkozatban hívta fel a tagság figyelmét a népszámlálás során történő különböző visszaélésekre: 1) ceruzával való kitöltés, 2) kitöltés előtti aláíratás, 3) anyanyelvre és vallásra vonatkozó manipulatív kérdések feltétele.²³ A másik oldalon a Román Nemzeti Egység Párt²⁴ küldöttsége felereste Ion Iliescu elnököt és Theodor Stolojan miniszterelnököt, hogy panaszt tegyenek az RMDSZ ellen, amely állításuk szerint számos visszaélést

¹⁹ HÖLSZKY Gábor: Magyarok vagyunk!, *Romániai Magyar Szó*, 1992. január 4–5., <<http://digiteka.ro/readme/285/67553/1>> (letöltve: 2021.04.24.).

²⁰ Tőkés László felhívása a világhoz, *Új Magyarország*, 1992. január 7.

²¹ Tiltakozás, *Romániai Magyar Szó*, 1992. január 23., <<http://digiteka.ro/readme/285/67566/1>> (letöltve: 2021.04.24.); Csángó tiltakozás, *Népszabadság*, 50. évfolyam, 19. szám, <https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1992_01/?pg=368> (letöltve: 2021.04.24.).

²² *România Liberă*, 1992. január 7.

²³ Felhívás, *Romániai Magyar Szó*, 1992. január 10., <<http://digiteka.ro/readme/285/67557/1>> (letöltve: 2021.04.24.).

²⁴ 1990. március 15-én alakult meg Erdélyi Románok Nemzeti Pártszövetség (Partidul de Uniune Națională a Românilor din Transilvania) néven. Az első választáson 2,12%-ot ért el, ezzel 2 szenátusi helyet szerzett meg, a Konzervatív Párttal való összeolvadása után azonban megszűnt.

követett el a népszámlálás során. A ROMPRES hírügynökség közzé is tette a vélt visszaélések vádjait: „az RMDSZ, a magyar egyházak és a magyar nyelvű sajtó »utasította« a magyar kisebbséget a hamisításra, így a székelyek és csángók magyarokként való bejegyzésére, a magyar nemzetiségűek többszörös számbavételére. A legképtelenebb vádjuk az, hogy Magyarországról ezeket »importáltak« és őket nyilvántartásba vették, továbbá az, hogy a magyar kormány megadja a magyar állampolgárságot a magyar kisebbséghez tartozó román állampolgárok számára”.²⁵ A népszámlálás során mindkét oldal diskurzusában megfigyelhető a félelem, hogy a nemzeti kisebbségek alacsony vagy magas számban reprezentálódnak a számításokban, valamint a manipuláció és a bűnbakkeresés egyaránt.

A népszámlálás eredménye kedvezőtlen demográfiai folyamatot mutatott az erdélyi magyarok számára és megdöntötte a róluk alkotott toposzt, miszerint 2 millió vagy annál is több magyar él Erdélyben. A kialakult disszonanciát az erdélyi magyar politikai elit az eredmények nyilvános tagadása révén próbálta feloldani, majd az RMDSZ amikor 1994-ben megkapta a népszámlálás településsoros nemzetiségi megoszlásait hallgatólagosan elfogadta azt és a továbbiakban alapozott rá.²⁶

A 2002-es népszámlálás

Az RMDSZ népszámlálási kampányszlogenje a „Számít a számunk!” volt, már nem volt tapasztalható olyan intenzív diskurzus, mint az előző népszámlálás során, leginkább a román nemzetiségtől és a román anyanyelvűtől való elkülönbözőség számszerű megjelenése volt a cél. Fontos megjegyezni, hogy 2002-ben a nemzetiség kategóriát etnikumra cserélték, a meghatározása viszont maradt, azon nem változtattak. A népszámlálás egyik leginkább negatív eredménye – a népességcsökkenés mellett –, hogy Marosvásárhelyen paritásos kisebbség jött létre, az 50% körüli arány a román lakosság javára fordult át.²⁷ Az előző népszámláláshoz képest 2002-ben a politikai elit nem a nyilvános tagadást és kínos hallgatást választotta kommunikációs eszközéül, hanem a társadalomtudományok segítségét kérve egy stratégia kidolgozására vállalkozott az erdélyi magyar társadalom intézményrendszereinek fenntarthatósága érdekében.²⁸

²⁵ UDVARDY Frigyes: A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1990–2006, <<https://udvardy.adatbank.transindex.ro/print.php?action=honap&ev=1992&honap=1&kezd=91>> (letöltve: 2021. 04. 24.).

²⁶ KISS Tamás: A „magyarságtól” a „romániai magyar társadalomig”. Az erdélyi társadalomkutatás és változó témakonstrukciói a népesedéssel foglalkozó szövegek alapján, *Erdélyi társadalom*, IV. évf., 2006/2. szám, 135–164. p.

²⁷ KISS Tamás – BARNÁ Gergő: *Népszámlálás 2011. Erdélyi magyar népesedés a XXI. század első évtizedében. Demográfiai és statisztikai elemzés*, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár, 2012, 78. p.

²⁸ KÖLLŐ Katalin: Tanácskozás a megmaradás stratégiájáról. Megállítható-e a magyarság létszámának csökkenése?, *Szabadság*, 2002. július 13.; KISS: A magyarságtól a „romániai magyar társadalomig”...

A 2011-es népszámlálás

Ez volt az ország első Európai Unió követelmények szerint elvégzett népszámlálása. A népszámlálás azonban ez alkalommal sem volt zökkenőmentes, egy példát említve a sok esetből: Kelemen Hunor, az RMDSZ elnöke sérelmezte, hogy Bihar, Kolozs és Maros megyében nem voltak megfelelően felkészítve a számlálóbiztosok, ugyanis arra utasították az adatrögzítőket, hogy a nemzetiségre, anyanyelvre és vallásra vonatkozó adatokról csak a kérdezéskor jelen lévő személyek nyilatkozhatnak, ez azonban ellenkezik az érvényben lévő jogszabályokkal.²⁹ Az RMDSZ 2011-es népszámlálási kampányszlogenje a „Minden magyar számít!” volt. A népszámlálási kampány legfőbb célja, „hogy Romániában minél több magyar ember merje vállalni magyarságát”³⁰. Stratégiájuk a sajtókommunikáció, a médiaklip és tájékoztató anyagok terjesztése, illetve a szórványtelepüléseken megjelenő karaván volt. Az Erdélyi Magyar Néppárt (EMNP) népszámlálási kampányszlogenje: „Voltunk, vagyunk, leszünk.”

A pártok felhívásaikban arra kérték a lakosságot, hogy vallják önmagukat és hozzátartozóikat magyar nemzetiségűnek és magyar anyanyelvűnek, valamint vállalják vallási hovatartozásukat is. A népszámlálásra létrehozott magyarnaklennijo.ro oldalon található egyik szórólap külön felhívja a figyelmet arra, hogy a nemzetiség (etnikum) kérdésnél ne válasszák a székely megnevezést: „Bár Tamási Áron örök érvényű megfogalmazása szerint »a székely olyan ember, mint a magyar, csak kicsivel jobb«, a statisztikákban nem a minőség, hanem a mennyiség számít. Komolyabbra fordítva a szót: az országos népszámláláson elsősorban a románság lélekszámához viszonyítva jelenik meg a nemzetiségünk. A számaránytól függő kisebbségi jogok használatának feltétele a magyar nemzetiség vállalása, nem a magyar anyanyelv. Jogainkat közösen, magyarként tudjuk érvényesíteni. Ugyanígy NE nevezzük meg etnikumként helyi identitást (erdélyi, gyimesi, szilágysági, vásárhelyi, hóstáti stb.) ugyanis ezeket utólag a román nemzetiség kategóriába sorolják be.”³¹

A médiadiskurzus során egy kettős viszonyulás figyelhető meg: egyrészt kisebbségi jogvédelem és üzenetek a román többség felé, másrészt pedig a folyamatos bizonyítási kényszer, miszerint helyük, joguk, történetük van ott, ahol élnek. A romániai magyar politikai elit célja minden népszámlálás alkalmával a magyarság létszámának minél magasabb reprezentálásának elérése volt, a kisebbségi jogok megtartása érdekében, amelynek következtében azonban olyan értékes adatokat is elveszthetünk, amely a néprajzi csoportok-

²⁹ Helyreigazít a statisztikai hivatal, *Új Magyar Szó*, 2011. október 20., 7. p., <http://www.epa.hu/01600/01650/00470/pdf/umsz_EPA01650_2011_10_20.pdf> (letöltve: 2021. 04. 24.).

³⁰ FARCÁDI Botond: Szórólapokkal, karavánnal identitásunkért, *Háromszék*, 2011. szeptember 16., <https://www.3szek.ro/load/cikk/42515/szorolapokkal_karavannal_identitasunkert_nepszamlalasi_kampany> (letöltve: 2021. 04. 24.).

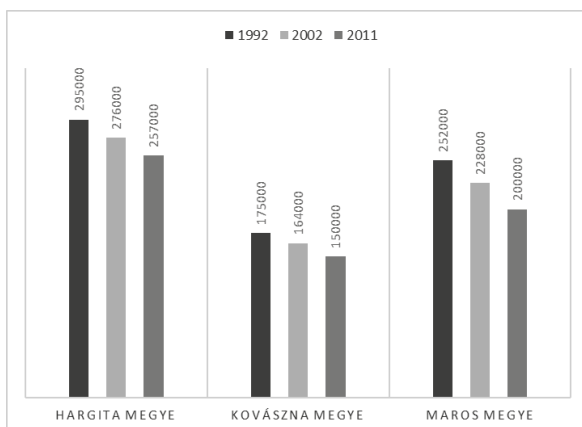
³¹ Népszámlálási útmutató, <http://www.magyarnaklennijo.ro/download/uj-szorolap_hatul.pdf> (letöltve: 2021. 04. 24.).

ra vonatkozna, ugyanakkor be kell látnunk, hogy a fenti cél elérése érdekében ezeket a lépéseket meg kell tennie a nemzeti kisebbségnek, a többit pedig a társadalomtudomány igyekszik a legszéleskörűbben és legrészletesebben feltárni. A továbbiakban tekintsük át Székelyföld demográfiai helyzetét a három népszámlálás adatai alapján.

Székelyföld demográfiai helyzete

A rendszerváltás után, a tanulmány megszületéséig három népszámlálás volt Romániában: 1992-ben, 2002-ben és 2011-ben^{32,33}. Az 1992. évi népszámlálás adatai szerint Hargita megye lakosságának 84,71%-a (295 104 fő), Kovászna megye lakosságának 75,24%-a (175 502 fő) és Maros megye lakosságának 41,41%-a (252 651 fő) volt magyar nemzetiségű. A 2011-es népszámlálás adatai szerint Hargita megye lakosságának 82,89%-a (257 707 fő), Kovászna megye lakosságának 71,59%-a (150 468 fő) és Maros megye lakosságának 36,46%-a (200 858 fő) volt magyar nemzetiségű. (1. ábra)

1. ábra
Népszámlálási adatok (1992–2011)

Forrás: Az 1930–2011. évi népszámlálások eredményei (INS 1994, 2004, 2013a) (saját szerkesztés)

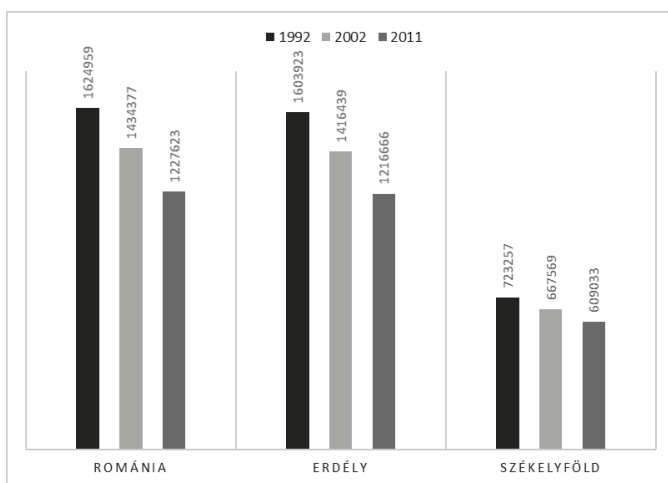
Székelyföldön él egy tömbben tehát az erdélyi magyarság nagy része, és itt él a legtöbb magyar anyanyelvű és magyar nemzetiségű személy az országban

³² Erdély etnikai és felekezeti statisztikái a népszámlálási adatok alapján, 1852–2011. Varga E. Árpád 2002-től kiegészített adatsora, <<http://nepszamlalas.adatbank.transindex.ro/>> (letöltve: 2019. 07. 19.).

³³ Recensământul Populației și Locuințelor (Népesség és lakások népszámlálása), <<http://colectaredate.insse.ro/phc/public.do>> (letöltve: 2019. 07. 19.).

a többségi nemzetalkotó románsághoz viszonyítva, a romániai magyarság mintegy fele (2. ábra). A terület településhálózata rurális, a falu a meghatározó, a Csíki- és Gyergyói-medencében inkább a nagyobb falvak, míg Maros és Udvarhely területén az apróbb, kis falvak a jellemzőek. A városok többsége is faluból nőtt ki magát, mint Csíkszereda, amely több faluból kisvárossá, majd 1971 óta municípiummá – megyei jogú várossá – növekedett.

2. ábra
Magyar nemzetiségűek lélekszáma Romániában (1992–2011)

Forrás: Az 1930–2011. évi népszámlálások eredményei (INS 1994, 2004, 2013a) (saját szerkesztés)

A Hargita, a Kovászna és a Maros megyei statisztikai adatokat feldolgozva, a tanulmány szempontjából releváns korosztályi szűrés (18-35 éves korosztály) által külön az anyanyelvre és külön a nemzetiségre vonatkozó adatok alapján az alábbi eredmények születtek (1. táblázat):

1. táblázat
A magyar és román anyanyelvűek és nemzetiségűek aránya a népszámlálások

		Hargita megye		Kovászna megye		Maros megye	
%		1992	2011	1992	2011	1992	2011
nemzetiség	magyar	84,71%	82,89%	75,24%	71,59%	41,89%	37,47%
	román	14,05%	12,60%	23,40%	21,42%	54,28%	53,81%
anyanyelv	magyar	85,41%	84,09%	76,17%	73,14%	41,41%	36,46%
	román	14,09%	14,86%	23,68%	23,84%	52,05%	50,35%

Forrás: Az 1930–2011. évi népszámlálások eredményei (INS 1994, 2013a). (saját szerkesztés)

Mindhárom megyében 1992 és 2011 között az összlakossághoz képest a 18-35 éves korosztályban csökkent a magyar és román nemzetiségűnek vallók aránya, az anyanyelv terén azonban másként alakultak az arányok. Hargita megyében 1,32%-kal, Kovászna megyében 3,03%-kal, Maros megyében 4,95%-kal lett kisebb a magyar anyanyelvűek aránya. A román anyanyelvűek Hargita megyében 0,77%-kal, Kovászna megyében 0,16%-kal bővültek, Maros megyében 2,3%-kal csökkent. Ha összeadjuk a román és magyar adatsorokat, látható, hogy az eredmény nem éri el a 100%-ot, ennek oka, hogy más nemzetiségűek – roma, német, örmény, stb. – is élnek a vizsgált területen. A vegyes házasságokban születettek is vállalhatnak más anyanyelvet mint nemzetiséget. Megállapítható az 1. táblázat adataiból, hogy a régió magyar többségű, ugyanakkor látszik Maros megye mind anyanyelvi, mind pedig nemzetiségi szinten történő elrománosodása is. A következőkben röviden áttekintem, hogy a témával foglalkozó kutatók milyen következtetéseket vontak le a népszámlálási adatok kapcsán és mindez hogyan viszonyul a témámhoz.

Az 1992-es népszámlálás útmutatója szerint a nemzetiségek meghatározásakor a magyar (maghiară, ungură) a 11-es kóddal, a székely (secuiască) a 33-as kóddal van jelölve. Az anyanyelv meghatározása során ugyanez a kódolás látható.³⁴ A 2002-es népszámlálás útmutatója világosan megszabja a kérdezőbiztosnak, hogy tartsa tiszteletben az etnikumok önbevallásának módját és ha valaki szásznak, székelynek, lipovánnak, ruszinnak stb. vallja magát, akkor azt oly módon kell felvinnie a kérdőívre, hogy nem vonhatja össze a némettel, magyarral, oroszsal, ukránnal stb.³⁵ Itt is a nemzetiségek meghatározásakor magyar (maghiară, ungură) a 11-es kóddal, a székely (secuiască) a 33-as kóddal van jelölve. Az anyanyelv meghatározása során ugyanez a kódolás látható. Az útmutató szerint azokat a személyeket pedig, akik erdélyinek, maramarosinak, olténiaiak, moldovánnak, dobrozdusainak stb. vallja magát a 10-es kódhoz (román) kell besorolni, ezt azzal magyarázzák, hogy ezek nem etnikumok, hanem Románia egyes területeire vonatkozik az önbesorolás.³⁶ Az útmutató 125. pontja a kettős állampolgárság azonosításáról szól, ahol

³⁴ *Manualul personalului de recensământ*, 1991, 95–96. p.

³⁵ Recenzorul are obligația să respecte întocmai denumirile de etnii pe care populația le-a declarat – în deplină libertate – la recensământ. Ca atare, se interzice cu desăvârșire recenzorilor să asimileze denumirile de etnii declarate, cu alte etnii. Astfel, dacă unele persoane au declarat etnia sas, secui, lipovean, rutean etc., recenzorul va centraliza aceste persoane pe rândurile în care sunt înscrise aceste denumiri și nu le va include pe rândurile germani, maghiari, ruși, ucraineni etc. L.: *Manualul personalului de recensământ*, 2002, 81. p., <http://colectaredate.inse.ro/phc/metadata/RO_Manual2002_RO.pdf> (letöltve: 2019. 07. 19.).

³⁶ Pentru persoanele care declară că sunt ardeleni, maramureșeni, olteni, moldoveni, dobrogeni etc. se înscrie codul 10 (română), acestea nefiind etnii propriu-zise, ci se referă la o regiune de pe teritoriul României. L.: *Manualul personalului de recensământ*, 2002, 87. p.

Magyarország a 89-es kóddal van jelölve.³⁷ Hasonló a módszer a 2011. évi népszámlálás kapcsán is, ugyanakkor megállapítható, hogy a 2002. évi népszámlálási adatokhoz képest a 2011. évi adatok nem mutatnak nagymértékű fogyást a székely települések körében, sőt egyes esetekben kismértékű statisztikai térnyerés is azonosítható, ahogyan az a 2. táblázatban számszerűsítve is látható:

2. táblázat

A magyar nemzetiségű népesség lélekszáma és csökkenése (%) a székelyföldi megyékben 1992-2011 között

	Lélekszám (magyar nemzetiségű népesség)		Csökkenés
	1992	2011	1992-2011
Hargita megye	295 104	257 707	12,67%
Kovászna megye	175 502	150 468	14,26%
Maros megye	252 651	200 858	20,5%

Forrás: Veres Valér: Népegyeszerkezet és nemzetiség. Az erdélyi magyarok demográfiai képe a 2011 és 2011. évi népszámlálások tükrében Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, 2015.

Veres számításai alapján Székelyföldön volt a magyarság legkisebb fogyása a 2002–2011 közötti periódusban, a magyarok létszámának csökkenése elmarad az országos 14%-os átlagtól, főleg Hargita és Kovászna megyében.³⁸ Hasonló következtetésekre jut Kiss Tamás is, aki szerint „Székelyföldön a magyar népesség száma jóval kisebb mértékben csökkent, mint az országos átlag, ami alapján kijelenthetjük, hogy egyike volt Románia azon régióinak, amelyek a leginkább meg tudták tartani a népességüket.”³⁹ A Székelyföldön élő erdélyi magyarok aránya 1992 és 2011 között 4%-kal emelkedett. Amennyiben még mindig kérdés az olvasó számára, hogy miért a fiatal generáció nemzeti identitásának kutatásáról szól a dolgozat, előzetekintő következtetésnek veheti Kiss alábbi idézetét: „(...) az arányeltolódás még hangsúlyosabb, ha a fiatal generációkat tekintjük. A 2010-ben született magyar gyermekek 49%-a székelyföldi, az iskolát magyar nyelven kezdő gyermekek többsége is ebből

³⁷ Pentru persoanele pentru care s-a înregistrat o altă cetățenie decât cea română și pentru acelea care au dublă cetățenie, recenzorul a înscris în spațiul rezervat în acest scop cetățenia sau cetățeniile declarate de persoana recenzată. L.: *Manualul personalului de recensământ*, 2002, 89. p.

³⁸ VERES Valér: *Népegyeszerkezet és nemzetiség. Az erdélyi magyarok demográfiai képe a 2002. és 2011. évi népszámlálások tükrében*, Presa Universitară Clujeană – Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, 2015, 264. p.

³⁹ KISS: *A 2011-es romániai népszámlálás...*, 14. p.

a régióból kerül ki.”⁴⁰ A magyar nemzetiségű lakosság aránya 1992 és 2011 között Hargita megyében minimálisan emelkedett, Kovászna megyében kis mértékben csökkent és Maros megyében csökkent a legdrasztikusabban (10 év alatt 1,7%-os csökkenés) (3. táblázat).

3. táblázat

A magyar nemzetiségű lakosság arányának változása 1992–2011 között Székelyföldön

Megye	1992	2011
Kovácsna	75%	73,7%
Hargita	84%	85,2%
Maros	41%	38,1%

Forrás: Az 1930–2011. évi népszámlálások eredményei (INS 1994, 2013a). (saját szerkesztés)

Székelyföldön, főleg Csíkszeredában és Sepsiszentgyörgyön a magyarság megtartotta többségét, Marosvásárhelyen pedig 2002-re vált kisebbséggé (46,7%).

Az egy tömbben való megmaradás két fenyegető tényezője a többségi nemzet állami nemzetépítő folyamata mellett az elöregedés és az elvándorlás. Nézzük meg, hogyan áll Székelyföld ezen a terén. Az 1989–90. évi rendszerváltás és az abortusztilalom megszűnése jelentősebb esést okozott a születésszámokban⁴¹. Romániában a székelyföldi régió korfája kiegyensúlyozottnak tekinthető, az elöregedés mértéke a romániai átlaghoz hasonló.⁴² A kivándorlás problémáját tekintve egy részletes táblázat készült, amely magában foglalja a román forrásokat a Románia Demográfiai Évkönyve alapján, valamint a magyar forrásokat a KSH Demográfiai Évkönyve alapján (4. táblázat).

⁴⁰ Uo., 15. p.

⁴¹ VERES: *i.m.*, 56. p.

⁴² Uo., 53–55. p.

4. táblázat
A kivándorlás mértéke

Év	Romániai magyar kivándorlók (a)	Romániai kivándorlók Magyarországra (b)	Romániai kivándorlók Magyarországra (a)	Romániában nem regisztráltak	Romániába visszatértek (a)	A magyarok összes nettó migrációja
1989	10 099	11 445	11 163	282	0	10 381
1990	11 040	25 267	10 635	14632	0	25 672
1991	7494	11 018	4427	6591	0	14 085
1992	3523	6587	4726	1861	106	5278
1993	3206	5991	3674	2317	150	5373
1994	2509	5483	1179	4304	101	6712
1995	3608	5685	2509	3176	252	6532
1996	2105	4888	1485	3403	117	5391
1997	1459	4629	1244	3385	396	4988
1998	1217	6076	1306	4770	394	5593
1999	696	7412	774	6638	235	7099
2000	788	8894	881	8013	163	8638
2001	647	10 648	680	9968	125	10 490
2002	489	10 307	903	9404	102	9791
2003	661	9599	984	8615	88	9188
2004	1062	10 981	1553	9428	107	10 383
2005	460	8895	1013	7882	97	8245
2006	693	7000	900	6100	103	6690
2007	167	6735	266	6469	249	6387
2008	194	9987	354	9633	368	9459
2009	103	7104	331	6773	335	6541
2010	42	6581	266	6315	294	6063
2011	0	5804	514	5290	248	5042

a) Román források alapján: Románia Demográfiai Évkönyve, INS (INSSE) 1996, 2001, 2006, 2011 és Tempo Online.⁴³

b) Magyar források alapján: Demográfiai Évkönyv, KSH, 1998, 1999, 2000, 2004, 2011 (a 2006. évi adat becslés).⁴⁴

A hivatalos adatok szerint az 1992-es népszámlálást követő dekádban több mint 66 ezer magyar nemzetiségű vándorolt ki Romániából Magyarországra, ebből több mint 57 ezer úgy, hogy ott állampolgárságot szerzett. Azoknak a száma, akik csak ideiglenesen tartózkodnak Magyarországon ennél sokkal magasabb, de nehéz összesíteni, mert nem mindenki jelenti be azt az illeté-

⁴³ Anuarul Demografic al României, 2006, INS, București; Anuarul Demografic al României, 2011, INS, București.

⁴⁴ Magyarország demográfiai évkönyve, 1998, KSH, Budapest. 1999; Magyarország demográfiai évkönyve, 1999, KSH, Budapest, 2000; Magyarország demográfiai évkönyve, 2001, KSH, Budapest, 2002; Magyarország demográfiai évkönyve, 2003, KSH, Budapest, 2004; Magyarország demográfiai évkönyve, 2010, KSH, Budapest, 2011; Magyarország demográfiai évkönyve, 2011, KSH, Budapest, 2012.

kes hivatalnál. Ezeknek az „új” kivándorlóknak egyik sajátossága, hogy megtartják román állampolgárságukat, így egy részük hazatérhet. Ezt követően a 2011-es népszámlálásig 77 789 magyar nemzetiségű vándorolt ki. Összességében az 1977–2011 között eltelt 35 év alatt hivatalos nyilvántartások szerint mintegy 255 ezer magyar nemzetiségű román állampolgár vándorolt ki Romániából, zömük Magyarországra, ahonnan egy részük tovább ment Nyugat-Európába. 2007–2011 között zajlott elvándorlás során a romániai magyarok már munkavállalás céljából elsősorban nem Magyarországot választották célországként, hanem más európai országokat az Európai Unió nyugati feléből.⁴⁵ Ezekről viszont nincsenek nemzetiségi bontású adatok, csupán a 2011-es népszámlálási adatok megyékre lebontott kimutatását ismerjük a célországok megjelölésével (5. táblázat).

5. táblázat

A huzamos időre (egy évnél több ideje) Székelyföldről külföldre elvándoroltak száma célországok és megyék szerint, 2011

Célország	Kovácsna	Hargita	Maros
Összesen	5377	3445	11 764
Olaszország	2081	645	2496
Spanyolország	378	276	3199
Németország	360	228	1172
Franciaország	56	48	272
Egyesült Királyság	264	197	757
Magyarország	1576	1489	1621
Görögország	33	22	98
Belgium	24	27	125
Ausztria	84	78	216
Portugália	7	13	50
AEÁ	113	93	455
Ciprus	61	26	157
Írország	18	12	212
Hollandia	17	18	104
Csehország	5	5	20
Dánia	39	37	90
Kanada	33	31	167
Svédország	38	44	89
Svájc	24	38	88
Norvégia	15	9	50
Egyéb ország	151	109	324

Forrás: A 2011. évi népszámlálás végleges eredményei (INS 2013).

A népszámlálási adatok ismerete kiemelten fontos, hiszen a székelyföldi régió felértékelődése zajlik, amelynek etnikai keretprogramjaként már nem

⁴⁵ ANDRÁS Hanga: A székely identitás szerepe a Székelyföldről elvándoroltak hazatérésében – egy hiányzó stratégia, *Kisebbségi Szemle*, V. évfolyam, 2020/1. szám, 63–92. p.

egy többségi társadalmon belüli etnikai intézményrendszer fenntartása vagy megerősítése a cél, hanem „a régiószervezés: pontosabban a Székelyföld régió magyar dominancia alatti megszervezése”⁴⁶. Álláspontom szerint ez a régiószervezés mind a román, mind a magyar társadalommal szembeni elkülönüléshez és a régióban egyfajta kisebbségi (székely) nemzeti identitás megerősödéséhez vezet.

Az elhalasztott 2021-es népszámlálásról

Az eredeti tervek szerint 2021-ben az Európai Unió országaiban, így Romániában is népszámlálást tartottak volna. 2020. február 4-én megjelent a Hivatalos Közlönyben a 2021-es népszámlálásra vonatkozó sürgősségi kormányrendelet, amely értelmében 2021 július és november között szakaszosan került volna sor, referencia-időpontja 2021. május 1-je lett volna.⁴⁷ A koronavírus okozta pandémia következtében azonban a népszámlálást egy évvel elhalasztották 2022-re, az eljárás online zajlik majd mind az önkitöltés, mind a számlálóbiztosok munkája során. Az online kérdőív demográfiai kérdéseket (például mobilitás, kivándorlás), háztartással, iskolázottsággal, gazdasági helyzettel foglalkozó kérdéseket és entokulturális kérdéseket (például nemzetiség, anyanyelv, vallási hovatartozás) tartalmaz majd. Az elhalasztott népszámlálás megfelelő körülmények között történő lebonyolítása érdekében az Országos Statisztikai Intézet (INS) 2021. március 10. és 31. között egy többlépcsős folyamat segítségével online kérdőívek kitöltését kezdeményezte az 50 ezer kiválasztott háztartás körében. A kitöltéssel kapcsolatban azonban több probléma is felmerült: egyrészt az idősebb személyek kompetenciája, másrészt az államnyelv ismeretének hiányosságai, ugyanis a kérdőív csak román nyelven elérhető. A statisztikai hivatal vezetője szerint a 2022-es népszámlálás alkalmával már lesz lehetőség a magyar nyelvű kitöltésre is.⁴⁸ Amennyiben a kiválasztott személy a megadott határidőig nem töltötte ki a kérdőívet, akkor a számlálóbiztosok felkeresték őt személyesen március 22. és 31. között. Barna Gergő szociológus szerint az új népszámlálás során többen és könnyebben fogják majd vállalni etnikai identitásukat, ehhez az RMDSZ javaslatára

⁴⁶ Kiss: A 2011-es romániai népszámlálás..., 16. p.

⁴⁷ Ordonanță de urgență nr. 19 din 4 februarie 2020 privind organizarea și desfășurarea recensământului populației și locuințelor din România în anul 2021, Portal legislativ, <<http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/228883>> (letöltve: 2021. 04. 24.).

⁴⁸ Az RMDSZ javaslatai alapján a 2020 őszén véglegesített népszámlálási törvénybe bekerült, hogy az útmutatókat és kérdőíveket a kisebbségek nyelvén is elérhetővé tesszik. L.: Márciusban tartják a próbanépszámlálást, egyelőre nincs magyar regisztrációs oldal, *Krónika*, 2021. február 24., <<https://kronikaonline.ro/belfold/marciusban-tartjak-a-probanepszamlalast-egyelőre-nincs-magyar-regisztracios-oldal>> (letöltve: 2021. 04. 24.).

29 pontban módosított jogszabály is hozzájárul, amely a kisebbségek számára kedvező. Azáltal, hogy magyar nyelven is kitölthetőek lesznek a kérdőívek egy párhuzamos „magyar népszámlálás”⁴⁹ történhet Romániában, amely az eredmények esetében bár kedvező lehet a kisebbségek számára, ugyanakkor meglátásom szerint tovább erősítheti kommunikációja a párhuzamosan létező világokat a többség és a kisebbségek között (oszloptársadalmak). További fontos változás a 2022-re halasztott népszámlálás esetében, hogy az országban létező etnikai arányt nem a teljes populációból számítják majd, hanem az etnokulturális kérdésekre is válaszolók számából.⁵⁰ Az erdelystat.ro statisztikai portálon közzétett elemzések/előrejelzések szerint a magyar anyanyelvűek száma Romániában 1,19 millióra csökken majd, amely a lakosság 6,58 százalékát jelentené. A székelyföldi tömb magyar anyanyelvű lakossága esetében mérsékelt népességcsökkenésre, Hargita és Kovászna megyében azonban a magyar anyanyelvűek arányának növekedésére számítanak.⁵¹ Úgy tűnik, hogy ha egységes etnikai arculati elemet – nevet, *márkanevet* – választanak, akkor sikeresebben képviselhetik etnikai identitásukat a népszámlálásokon.

⁴⁹ PAPP Melinda: Népszámlálás: hitelesebb adatokat kaphatunk az erdélyi magyarságról, *Krónika*, 2020. október 28., <<https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/nepszamlalas-2021-hitelesebb-adatokat-kaphatunk-az-erdelyi-magyarsagrol#>> (letöltve: 2021. 04. 25.).

⁵⁰ A 2011-es népszámlálás során 1,2 millió olyan lakos került az adatbázisba, akiknek etnikuma nem volt ismert, éppen ezért a következő népszámlálás a rezidens lakosságot célozza majd meg, azokat, akik életvitelszerűen Románia területén élnek vagy külföldön végeznek idénymunkát vagy kevesebb mint egy éve vándoroltak külföldre.

⁵¹ Népesedési perspektívák Erdélyben: 2011–2031. A magyar anyanyelvűek számának és arányának várható alakulása. <<http://statisztikak.erdelystat.ro/cikkek/nepesedesi-perspektivak-erdelyben-2011-2031/24>> (letöltve: 2021. 04. 25.).